

J. UNTERMANN, *Die venetischen Personennamen*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz 1961, u dva dijela, XVI, 200 str., 36 karata, veliki 8°, 44 DM.

Ovoj je knjizi zadatak da svestrano obradi osobna imena na domaćim venetiskim natpisima. To bi već samo po sebi bio vrijedan i zanimljiv prilog poznavanju venetskog jezika, tim više, što se ti natpisi najvećim dijelom sastoje iz osobnih imena. Apelativi su na njima rijetki i stereotipni. Za to je potrebno da se venetski natpisi obrade s onomastičkog stanovišta, a pritom se pruža zgodna prilika da se takvim istraživanjem obuhvate i osobna imena latinskih natpisa u antičkoj Venetiji i susjednim krajevima. Onomastika venetskih natpisa pruža čvrstu polaznu tačku s koje se može donositi sud o imenima na latinskim natpisima i utvrditi one crte u rimskoj onomastici Venetije koje su uvjetovane supstratnim utjecajima. Obradi čitavog tog kompleksa pitanja posvetio je autor svoju radnju.

Untermannova je knjiga što se tiče filološke i epigrafske obrade materijala u svakom pogledu uzorna. U prvom dijelu on donosi onomastički materijal venetskih natpisa zajedno s potrebnim epigrafskim aparatom. Drugi je dio posvećen grobnim urnama iz Ateste (Este). Natpisi na tim urnama pripadaju u prijelazno razdoblje u kojem su Veneti postepeno napuštali svoja stara imena i preuzimali rimska. U trećem i najvećem dijelu obrađuje se tvorba venetskih osobnih imena. Tu autor po prvi put napušta sigurno ali usko ograničeno tlo venetskih natpisa i prati svaki element tvorbe koji se na tim natpisima može ustanoviti u imenskom materijalu latinskih natpisa Venetije, Istre i susjednih područja, osobito alpskih krajeva i Dalmacije. Tu on uvjerljivo pokazuje kako je domaća onomastika tih krajeva utjecala na rimsku. U procesu romanizacije stanovništvo se prilagodilo normama rimske onomastičke formule, a da se kod toga nisu posve odrekli svojih starodrevnih onomastičkih navika. Tako se u okviru jedinstvene onomastike Orbis Romanusa razvila jedna specifična venetsko-istarska onomastika i njene se karakteristike mogu pratiti na širokom području koje se prostorno dodiruje s venetsko-istarskim imenskim područjem. U četvrtom dijelu pisac donosi sav venetski onomastički materijal alfabetskim redom i upućuje na paragrafe gdje se raspravlja o pojedinim osnovama i sufiksima. Taj rječnik venetskih osobnih imena zajedno s kartama koje u drugom svesku prikazuju rasprostranjenost pojedinih karakterističnih elemenata venetsko-istarske antroponimije na latinskim natpisima omogućuju da se čovjek brzo i bez muke snalazi u obilnom materijalu i da može steći pregled nad bitnim rezultatima toga zanimljivog istraživanja. Peti i posljednji dio ponavlja ukratko rezultate i utvrđuje odnose venetsko-istarskog onomastičkog područja i područja njegove radijacije (njegovih kontaktnih zona) prema susjednim područjima ukoliko to dosadašnji rezultati dopuštaju. Posebno treba spomenuti karte koje u drugom svesku zorno prikazuju područje rasprostranjenosti nekih rimskih imena karakterističnih za to područje. Time se rezultati čitaocu predočuju mnogo neposrednije i življe nego što bi to bilo moguće u tekstu. U-ova knjiga danas je neophodan temelj za izučavanje lokalnih utjecaja na rimsku onomastiku u sjeveroistočnoj Italiji, u alpskim zemljama i na zapadnom Balkanu.

Što se tiče metode, pisac je pošao novim putem u onomastičkom i historijsko-lingvističkom istraživanju. On je napustio etimološku metodu, ali to nipošto ne znači da je principijelno odbija. Bilo bi dobro i poželjno kad bi se moglo imati više pouzdanih etimoloških tumačenja. Na žalost je u stvarnosti ne samo vrlo ograničen broj doista uvjerljivih etimologija, nego i put etimološke kombinacije ne obećaje bitan napredak na tom području. Sve uvjerljive etimologije već su dane, a isto tako i dobar dio mogućih neuverljivih. Tragati dalje za mogućim neuverljivim ili slabo uvjerljivim etimologijama nema stoga mnogo smisla. Osim toga i najuvjerljivije etimologije, nisu u stanju da nam daju podatke o čitavom nizu bitnih pitanja, kao što je n. pr. rasprostranjenost pojedinih imenskih tipova i konkretno jezično i onomastičko stanje na području koje se istražuje.

Nova metoda, koja se primjenjuje u ovoj knjizi, sastoji se u prvom redu u tom da se svako ime, svaka osnova i svaki sufiks stavi u širi kontekst i tek iz tog šireg konteksta da se onda prosuđuje. Najvažniji od tih konteksta bez sumnje je onomastička formula i samo ako uzmemo u obzir njegovu funkciju u sistemu jedne pred-rimske, rimske ili romanizirane formule, možemo pojedinom imenu odrediti njegovo

pravo mjesto. Drugi kontekst je imensko područje i uvijek je potrebno da se utvrdi kako su pojedini elementi ukorijenjeni u onomastici dotičnoga kraja. Treći i najširi kontekst je onomastika čitavoga rimskoga svijeta. Samo iz te vrtoglave perspektive moguće je ispravno prosuditi imena na latinskim natpisima. Odatle dolazi i najveća teškoća U.-ove metode, jer nam danas nedostaju pomagala da bi se mogli snaći u onomastici rimskoga carstva. Pisac je potpuno svjestan te teškoće i stoga uvijek opet naglašuje eksperimentalni karakter svoga djela. A ipak, baš u tom eksperimentalnom karakteru leži njegova metoda snaga.

Pisac je zanemario mnoga uvriježena mišljenja, mnoge etimološke kombinacije i lingvističko-prethistorijske koncepcije i ograničio se na to da tačno promatra i svrsishodno opisuje raspoloživi materijal. Kraj takvih pretpostavaka njegovu su rezultati nužno privremeni u tom smislu što ih nov materijal i nova gledišta mogu modificirati ili čak pobiti. Ali baš zato je to jedina vrst rezultata koje možemo priznati punovrijednima. Ta metoda osim toga omogućuje da se u mnogim slučajevima provjeri vjerojatnost predloženih etimologija. Po svojoj metodičkoj strogosti i po tom što onomastičke i jezične činjenice promatra u širem sistemskom kontekstu, U.-ova je radnja napisana potpuno u duhu suvremene nauke o jeziku, premda se autor potpuno suzdržava od programatskih deklaracija i uvijek se ograničuje samo na stvarna pitanja.

Naravno je da vidno polje U.-ova istraživanja mora imati nekih ograničenja, ali je to ograničenost koja nužno izlazi iz njegovih metodičkih pretpostavaka, pa se ne može smatrati nedostatkom tog metodološki strogo definiranog rada. Pisac polazi od venetske onomastike i traži veze između tog imenskog materijala i imena na latinskim natpisima Venetije i susjednih područja. Pritom se Venetija i Istra pokazuju kao jedinstveno imensko područje koje se u sebi opet dijeli na više manjih područja. Da li ovamo ulazi još i Dalmacija ili se ona ima smatrati zonom kontakta i radijacije, o tom, na temelju materijala kojim raspolaže, pisac ne može donijeti konačnu odluku, pa iz opreza Dalmaciju smatra zonom kontakta. Moglo bi se međutim reći da bi polazeći s druge polazne tačke isti materijal doveo do drukčijih rezultata. Kad bi se npr. uz analogne metodačke pretpostavke uzelo kao ishodište liburnsko imensko područje, pitanje je ne bi li se Istra pokazala mnogo bliža tom području nego što je to vidljivo iz naše knjige. Samo nova istraživanja mogu odgovoriti na to pitanje i omogućiti da se razna metodačka stanovišta ujedine u hijerarhički strukturiranu jedinstvenu sliku koja će bolje predočiti kompliciranu stvarnost. Jedno je međutim već sada sigurno, u toj će cjelini naći svoje mjesto i one crte koje je U. uočio u svojoj radnji.

I onomastička situacija u antičkoj Dalmaciji zahvaćena je nešto jednostrano. Pisac smatra da zona kontakta s venetsko-istarskom onomastikom prestaje između Narone i Stolca, a to znači na Neretvi. To je međutim već samo po sebi nevjerojatno, jer je dolina Neretve bila jedna od najprometnijih komunikacija u provinciji. Možda je autor nešto precijenio značenje imena zasvjedočenih na natpisima iz Salone i Narone. U tim velikim gradskim centrima bili su se nastanili ljudi iz najrazličitijih krajeva. Venetske crte u onomastici tih gradova ne mogu se bez daljnega uzimati kao potvrde za Dalmaciju. Stoga će i jugoistočna granica venetske onomastičke radijacije u Dalmaciji ležati sjeverozapadno od Narone, na donjem toku Cetine ili još vjerojatnije na Krki jer se može nesumnjivo utvrditi da su obje rijeke granice onomastičkih područja u Dalmaciji.

Ove primjedbe niukoliko ne umanjuju vrijednost U.-ovih rezultata, one samo ukazuju na zadatke koji će stajati pred daljnjim istraživanjem. Pregleda li se još jednom ta uzorna obrada venetsko-istarske onomastike i uzme li se u obzir kako je novo u svojoj vrsti to djelo, ne može se, a da se ne izrazi radost zbog toga što je naše poznavanje jezične i etničke situacije stare Venetije, Istre i susjednih područja tako bitno obogaćeno, i to posve u duhu suvremene naučne misli, te je utrt put koji će to poznavanje i dalje širiti i produbljivati.